

MUHAYYER-BÜSELİK

Muhayyer-büselik makamı seyir örneği

Tanbûrî İsak'ın darb-ı fetih peşreviyle saz semâisi, Dellâlzâde İsmâil Efendi'nin zencir usulünde, "Çekme zahm-ı dil için merheme zahmet cânâ", hafif usulünde, "Kâmet-i yâre nazar kıl nahl-i mevzun böyledir" mısralarıyla başlayan besteleriyle, "Kul olurdum halk-ı âlem olmasa kulun eğer" mısrayla başlayan ağır semâisi ve, "Cevher gibi rîzân olayım böyle gerek-tir" mısrayla başlayan yürük semâisi; Hâşim Bey'in aksak usulünde, "Gönül düştü o dildâre" mısrayla başlayan şarkısı ve Zekâi Dede'nin sofyan usulünde, "Mücrimleriz âsileriz yâ rabbi affeyle bizi" mısrayla başlayan ilâhisi bu makamın örnekleri arasındadır.

BİBLİYOGRAFYA :

Hâşim Bey, *Mûsikî Mecmuası*, İstanbul 1280, s. 36; Suphi Ezgi, *Nazarî-Amelî Türk Musikisi*, İstanbul 1933-40, I, 210; IV, 260-261; Özkan, *TMNÇ*, s. 383; Hüseyin Sâdeddin Arel, *Türk Mûsikisi Nazariyatı Dersleri* (haz. Onur Akdoğu), Ankara 1991, s. 264, 271.

İSMAİL HAKKI ÖZKAN

MUHAYYER-KÜRDÎ

(مختبر کردی)

Türk müzikisinde bir birleşik makam.

150-200 yıllık bir geçmişi vardır. Türk müzikisinde "kürdîliler" ve "büselikliler" adıyla anılan iki grup birleşik makam arasında kürdîliler bir makamın icrasından sonra yerinde kürdî dördtlü, beşli veya dizisinin bir bölümüyle karar eden makam-

lardır. Sadece birtakım makamlar için söz konusu olan bu işlem sonucunda Türk zevkinin beğenisi doğrultusunda isimleri ve sayıları belli kürdîli birleşik makamlar meydana gelmiştir. Bu şekilde kürdî ile karar eden gruptaki makamlardan biri de muhayyer-kürdîdir.

Bu makam da gruptaki diğer makamlar gibi inici bir seyir takip eder ve düğâh perdesinde karar verir. Makamın asıl yapısı muhayyer makamı dizisinin sonuna bir kürdî dördtlü, beşli veya dizi parçasının eklenmesiyle oluşmuştur. Bu durumda muhayyer makamının icrasından sonra

düğâh perdesinde kürdî ile karar verildiğinde muhayyer-kürdî makamı meydana gelir.

Muhayyer-kürdî makamının güçlüsü muhayyer perdesidir ve bu perdede uşşak veya hüseyinî çeşnisiyle yarım karar yapılır. Diğer asma kararlar muhayyer makamında olduğu gibi nevâda rast veya büselikli, çârgâhta çârgahlı, segâhta segâh veya ferahnâklı kararlarla muhayyer makamının durak perdesi olan, fakat şimdi bir asma karar durumunda bulunan dü-

ğâh perdesinde uşşak veya hüseyinî asma karardır. Çünkü bu perdede muhayyer dizisi nihayete erdikten sonra geçilecek olan kürdî ile düğâh perdesinde karar edilecektir.

Bu durumda muhayyer-kürdî makamının asıl seyirinde önce muhayyer makamı bütün gerekleriyle icra edilip ardından kürdîye geçilerek karar verileceğinden makamın bu çeşitteki kullanımında donanımına muhayyer makamı gibi si için koma bemo-lü, fa için bakiye diyezi yazılır; kürdîye geçildiğinde ve bu arada yapılan diğer değişiklikler eser içinde gösterilir. Makamın yedeni sol (rast) perdesidir.

Ülkemizde özellikle son kırk yıl içinde bu makam yukarıda anlatılan biçimiyle hemen hiç kullanılmayıp tamamen inici bir kürdî dizisine muhayyer-kürdî adı verilerek birtakım eserlerin meydana getirildiği görülmektedir. Böyle bir dizinin muhayyer-kürdî ismiyle bile uyummadığı ve sadece inici bir kürdî dizisinden ibaret olduğu bir gerçektir.

Muhayyer-kürdî makamı dizileri

Hüseyin Sadeddin Arel ve Yılmaz Öztuna tarafından bu makamın bir başka çeşidinin muhayyer-sünbüle makamının sonuna kürdînin eklenmesiyle oluştuğu ileri sürülmüşse de bu yeni makam muhayyer-kürdînin diğer bir türü olmaktan çok muhayyer-sünbülenin bir başka çeşididir. Bu durumda da ona ancak "muhayyer-sünbüle-kürdî" denilebilir.

Muhayyer-kürdî makamına örnek olarak Zekâi Dede'nin darb-ı fetih usulünde, "Arz-ı niyâzım sana gerçi cemîledir"; Hacı Fâik Bey'in muhammes usulünde, "Kayd etme dökülsün ruh-ı hü-y-gerdeye kâkül" mısralarıyla başlayan besteleri; Zekâi Dede'nin, "Âğûşa çekerdim seni pîrâhenin olsam" mısrayla başlayan yürük semâisi verilebilir.

BİBLİYOGRAFYA :

Hâşim Bey, *Mûsikî Mecmuası*, İstanbul 1280, s. 37; Tanbûrî Cemil Bey, *Rehber-i Mûsikî*, İstanbul 1321, s. 100; Suphi Ezgi, *Nazarî-Amelî Türk Musikisi*, İstanbul 1940, IV, 264; Özkan, *TMNÇ*, s. 383; Hüseyin Sâdeddin Arel, *Türk Mûsikisi Nazariyatı Dersleri* (haz. Onur Akdoğu), Ankara 1991, s. 264-265, 282-285, 288.

İSMAİL HAKKI ÖZKAN